

КҮРІШ СУЫНАН САБЫН ЖАСАУДЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Ибрагимова Э.К.¹, Шерехан Н.²

*Қазақстан Республикасы, Түркістан қаласы, Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық
қазақ-түрік университеті,
Жаратылыстану ғылымдары факультеті,
Биология кафедрасы, техн.ғ.к., аға оқытушы*
*Қазақстан Республикасы, Түркістан қаласы, Қ.А.Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Жаратылыстану ғылымдары факультеті,
Биология кафедрасы, 6B05169-Биотехнология БББ студенті*

Адамзаттың даму жолында әр түрлі қажеттіліктердің туындауына байланысты көптеген заттарды табиғатты пайдалану арқылы шығарды. Қазіргі таңда ғылыми жобаларға, өзге мемлекеттердің соңғы жаңалықтарына қарап қызығушылық білдіреміз. Бірақ, тарихқа үңілсек, барлық адамзат секілді қазақ ұлты да өз өмірлерінде табиғатты дұрыс пайдаланудың арқасында өздеріне қажетті дүниелерді жасаған. Ең бастысы бүгінгі заманда да маңызды және сұранысқа ие боларлықтай дүниелер баршылық. Ұлтымыз табиғатты, табиғи заттарды өте ұқыпты пайдалануға ерекше назар аударған. Табиғат өнімдерін бір-біріне қосу арқылы тұрмысқа қажетті заттарды алу жолдарын жетік меңгерген. Өнімдерді қалдықсыз, үнемі пайдаланған. Біздің ата-бабаларымыз ерте кездің өзінде-ақ жаратылыстану ғылымдарының бірі биология ғылымының негізгі күрделі ұғымдарын үй тұрмысында кең түрде қолданып отырған. Жәй ғана қолданып қоймай, оны ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп отырған. Солардың кейбірі бүгінгі тұрмысымызда сабын жасау ісі ұмыт болып отыр, сол себепті халқымыздың бұл өнерін қайта жаңарту үшін пайдалы жақтарын және өнімнің табиғи таза екенін жеткізу арқылы күнделікті тұрмысқа енгізуді мақсат ету арқылы, Қазақстанда табиғи жолмен жасалған өнімдерді көбейте отырып, ұлтымыздың сабын жасау дәстүрін жаңғыртып, күнделікті тұрмыста қолдану және бет терісіндегі әр түрлі проблемалардың алдын алу жолдарын қарастырдық.

Қазіргі таңда дүкен сөрелерінен қызыл, көк, жасыл, күлкілі пішіндер, сұйық, мөлдір сабын таңдауды көре аламыз. Ал, соңғы кездері қолдан жасалған сабын сәні көбейе бастады.

Бүгінде сабынның әр түрлі сорттары бар және әрқайсымыз көбікті өзімізге таңдауға мүмкіндігіміз бар. Сабын дәретханалық, шаруашылық және арнайы болады. Дәретхана сабыны жоғары жуу әсеріне ие және көп көбік береді. Сабынның бұл түрі теріге күтім жасау мақсатында қолданылады. Мұндай сабынды теріні тыныштандыратын шөп сығындыларымен, қоректік компоненттермен, ылғалдандыратын заттармен, сондай-ақ дәрумендермен байытады. Шаруашылық сабын қолды, ыдысты жууға арналған, ол ыстық суда сапалы жуылады, адамға зиянсыз, гипоаллергиялық және теріге тітіркендіргіш әсер етпейді. Арнайы сабында ерекше емдік немесе дезинфекциялық заттар болады.

Бүгін сабынды өз қолымен жасайтындарды сирек кездестіруге болады. Алайда, алғашқы кезеңде Ресейде үйде сабын пісіру қалыпты іс болып саналды. Мұндай сабын сапасы жағынан дүкендерден де асып түсуі мүмкін [1].

Сабын - адамзат үшін күнделікті өмірдің ажырамас бөлігіне айналған гигиена құралы. Әр адам күніне бір рет қолын сабынмен жуады.

Сабынның тарихы шамамен 6 мың жыл, бірақ ол пайда болғанға дейін адамдар түрлі құралдардың көмегімен өз денелерін тазартуға тырысқан. Мысалы, Гомер заманындағы ежелгі гректер денесін Ніл жағалауларынан әкелінген ұсақ құммен сүрткен, ал, ежелгі мысырлықтар суда еріген ара балауызымен жуынған. Жабайы галль тайпалары бук ағашының күлінен және салдан арнайы май жасап, ал, скифтер кипарис пен самырсын ағашын ұнтаққа сүртіп, оған су мен самырсын қосып, осы қоспамен денесін сүртіп, оны балшықпен бірге қырқады [2].

Ауқымды сабын қайнатумен Англия айналысқан, дәл осы елде бірнеше ірі сабын қайнатқыштар болған. Италияда алғаш рет өнеркәсіптік әдіспен қатты сабын шығарылды, оны дайындау кезінде майлар күлмен емес, кальцийленген содамен қосылды, бұл өнімнің өзіндік құнын төмендетті. Германияда сабын зауыттары пайда бола бастағанда, немістер өнімнің рецептурасына өздерінің түзетулерін енгізді. Сабын қайнату - бұл креативтілік танытуға, тұрмыстық проблемалардан алшақтауға, процестің өзінен ләззат алуға және, әрине, бірегей және өте пайдалы сыйға айналатын хош иісті және ерекше әдемілік сабын жасауға көмектесетін қызықты сабақ [1].

Сабын қайнату - бүтін бір өнер. Мысалы, Чехияда (басқа елдердегідей) әлі күнге дейін өз құпиялары бар әйгілі отбасылық сабыншылар әулеттері бар. Қазақстанда үй жағдайында сабын қайнату адамдар оның әдеттегі «сатып алу» сабынынан артықшылығын лайықты бағалады. Үй жағдайында, Қазақстанда сабын қайнату барған сайын кеңінен танымал болып келеді. Бұл түсінікті, сабынды өз қолымен жасау - шығармашылық және қызықты процесс, ол уақыт өте келе ұзаққа созылып, сүйікті ісіне айналады [1].

Қазақстанда табиғи жолмен жасалған өнімдерді көбейте отырып, ұлтымыздың сабын жасау дәстүрін жаңғыртып, күнделікті тұрмыста қолдану жолдарын зерттеу арқылы, адам терісіндегі әр түрлі проблемалардың алдын алу маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Күнделікті қолдануға болатын әдемі, хош иісті сабын жасау - сабынды пайдалы және экологиялық таза ету жолдарын қарастыруға міндеттеп отыр..

Ғылыми зерттеу жұмысымыздың мақсаты - күріш суынан сабын жасап, оның ағзаға тигізер пайдаларын назарға ала отырып, адам терісіндегі проблемалардың алындын алуға негізделген.

Қазақстан аумағындағы елді-мекендердегі климат жағдайлары мен су құрамының кермектілігіне байланысты күріш суының теріге пайдасын елей отырып, одан сабын жасау технологияларын жетілдіру жолдарын қарастырып, зерттедік.

Қолдан жасалған сабынның басты айырмашылығы оның қолмен жасалуында емес, оның дайындау жолдары мен құрамы болып табылады.

Сабынға өнеркәсіптік өндірісте қосылатын кейбір қоспалар қауіпті болып саналады. Әсіресе қауіпті деп саналатын қоспаларға пропиленгликоль

(глицериннің арзан алмастырушысы); натрий лаурет сульфаты (көп көбік түзеді); беттік белсенді заттар (БАЗ); формалин; бояғыштар (FD&C және D&C - көмір шайыры); бензол; парабендер [6].

Дүние жүзіне ең көп тараған мәдени дақылдың бірі күріш дақылы. Күріш - өте құнды дақыл болып дүние жүзінің 110-ға жуық елінде 150 млн . га жерге егіліп, оның 90%-ы Азияда , 4%-ы Америкада, 2%-ы, Африкада, 4%-ы басқа құрлықтарда өсіріледі [3,4].

Күріштің құрамындағы витаминдер, көмірсулар және т.б ағзаға ерекше әсер ететіндіктен, күріштен көптеген дүниелер жасауға болады. Күріш құрамының 80 пайызын көмірсу, 3 пайызын жасуық құрайды. Құрамында глютен жоқ. Глютен дегеніміз – ағзада қатты аллергиялық реакция тудыратын ақуыздар. Ал, күріш құрамындағы ауыр көмірсулар тағаммен адам ағзасына еніп, оның құрамында магний, темір, В тобының дәрумендері бар. Ақуызға ағзаны қажетті амин қышқылдарымен қамтамасыз етеді [3, 9] .

Сабынды жаппай өндіру сабын жасаушылардың эксклюзивті рецепттерінен бас тартуды білдіреді. Сонымен қатар, жаппай өндірістің құнын төмендету үшін өндірушілер сабын компоненттері ретінде синтетикалық компоненттерді қолдана бастады [5].

Адамдар кез келген сабынды қолдану тазалық пен аурулардан сенімді қорғауды қамтамасыз етудің жеткілікті шарты деп есептеді. Бірақ бірнеше ондаған жылдар бұрын аурудың себебі тек бактериялар ғана бола алмайтыны анықталды. Белгілі болғандай, әлемдегі қазіргі экологиялық жағдай адам денсаулығына тікелей әсер етеді. Теріге синтетикалық жуғыш заттардың да әсері айқын болды. Мұндай жағдай тері ауруларының көбеюінің негізгі себебіне айналды. Зауыт сабынында консерванттар, эмульгаторлар мен хош иістер түріндегі синтетикалық қоспалар бар. Олар құрғақтықты, терінің тығыздығын, тітіркенуді, қабыршақтануды, аллергиялық реакцияларды және тері жағдайын тудыруы мүмкін [6].

Бірақ бұл сабыннан бас тартуға себеп бола алмайды. Өйткені, оның пайдалы қасиеттерін тарихтың өзі растайды. Қолмен жасалған сабынның әрбір бөлігі - бұл эксклюзивті жұмыс, ол табиғи негізді майлар мен эфир майларын, табиғи сығындыларды, кішкене қиял мен өз ісімізге деген сүйіспеншілікті қажет етеді. Қолдан жасалған сабын қолмен жасалады, біз өз рецептімізді таңдай аламыз. Оның құрамына әр түрлі табиғи заттарды, сонымен қатар терімізді нәрлендіретін және ылғалдандыратын жұмсартқыштар мен тағамдық қоспаларды қосуға болады [7].

Қолдан жасалған сабын теріге нәзік және жұмсақ әсер етеді. Бұл проблемалы терісі бар адамдар үшін пайдалы қоспаларды қолдана отырып, үйде дайындалған сабынды қолданған дұрыс дегенді білдіреді. Үй сабындарын арнайы терінің түріне жасауға болады. Отбасы мүшелеріне қолайлы сабын таңдау және олардың терісіне зиян келтірмеу үшін сабын құрамындағытын элементтердің теріге әсерін анықтау қажет.

Үй жағдайында, Қазақстанда сабын қайнату барған сайын кеңінен танымал болып келеді, себебі сабынды өз қолымен жасау - шығармашылық және қызықты процесс. Сондай-ақ, Алматы мен өзге қалаларда да үй жағдайында сабын жасаудың артықшылығы, дүкендерден дайын сабынды сатып алу қажеттілігі жоғалып бара

жатқаны. Ал, сабынды дәл өзіміз ойлағандай, сабынның пішінін немесе құрамын өзгерте отырып, жасауға болады [8].

Үй жағдайында сабынды дәнекерлеудің себебі жеткілікті. Қол жұмысының сабыны - табиғи және экологиялық таза өнім, ол өз формасы мен мазмұны жағынан бірегей. Химиямен қапталған сатып алынған сабыннан айырмашылығы, теріні кептірмейді, керісінше күтім жасайды және емдейді, себебі оған кез келген табиғи ингредиенттер қосылады. Бұл әртүрлі өсімдік және эфир майлары, сондай-ақ басқа да емдік табиғи компоненттер болуы мүмкін, өйткені бұл үй тағамы сияқты жан дүниесімен және сапалы өнімдерді пайдалана отырып жасалған [8].

Үй сабынының үш түрі болады - сабын негізі, балалар сабыны және «Нөлден» сабыны. Әдетте, жаңа келушілер балалар сабынынан бастайды - бұл баршаға ең қолжетімді және қарапайым тәсіл. Дизайнерлік сабын жасау үшін ең үздік материал - сабын негізі. Одан түрлі түсті және пішінді бірегей сабын жасауға болады. Ең қымбат және күрделі технология - бұл нөлден бастап сабын. Мұнда дайын сабын негізі пайдаланылмайды, ал сабын ескі аталық тәсілмен, сілтіден және түрлі майлардан немесе майлардан пісіріледі.

Негізі екі түрлі болады: мат (кокос немесе пальма майынан) немесе мөлдір (глицеринді). Мөлдір сабын негізін титан диоксидінің көмегімен түссіз түріне айналдыруға болады (өте қауіпсіз зат болып саналады және уытты емес).

Үй жағдайында сабынды негізінен дайындау кезеңі:

- сабын негізі, бояғыштар, эфир майлары және толтырғыштар алынады;
- негізді микротолқынды пеште немесе су моншасында ерітуге болмайды;
- бояғыштар мен толтырғыштарды қосу;
- оттан алу және эфир майларын қосу;
- салмақты қалыпқа құю, оны суыту;
- дайындаудың уақыты - 30-40 минут;
- әдемі әсер береді, мөлдір негізден жасалған қабаттардың үйлесімі;
- қыздыруды сабын негізі ерігенше ғана жүзеге асыру - жақсы сабынның құпиясы осында. ешқандай жағдайда сабын негізінің қызып кетуіне жол беруге болмайды және негізді қайнауға дейін жеткізуге болмайды.

Үй жағдайында сабынды дәнекерлеудің себебі жеткілікті. Қол жұмысының сабыны - табиғи және экологиялық таза өнім, ол өз формасы мен мазмұны жағынан бірегей. Химиямен қапталған сатып алынған сабыннан айырмашылығы, адам ағзасындағы терісін құрғатпайды, керісінше күтім жасайды және емдейді.

Қорыта келе, қазіргі уақытта әлемде сабын өндірісі кең тараған. Себебі, халықтың сабынға деген сұранысы күннен-күнге көбеймесе, азайған емес. Сабынның да саналуан түрлері көп. Бірақ сол көптеп шығарылып жатқан сабындар ішінде, тері ерекшеліктері мен қатар қолжетімділігін ескеретін, химиялық қоспаларсыз экологиялық таза өнім шығаруды көздегендер кемде-кем. Жұмысымыздың ерекшелігі - тұтынушылардың тері ерекшеліктерін, жергілікті климат пен экологиялық жағдайларын ескере отырып дайындалатын сабын жасау технологиясын анықтай отырып, күріш суының құрамында теріні қорғауға және қалпына келтіруге көмектесетін белгілі заттар бар екендігін анықтадық.

Қазіргі күннің өзінде халық арасында жасөспірімдердің өтпелі кезеңінде бет-әлпеттеріне шығатын түрлі жағымсыз бөртпелерге және әр түрлі қышымаларға да (қазіргі кезде аллергия деп аталады) емдік дәрі ретінде пайдалану кең етек жайған. Осының бәрін ескере келсек, түпкілікті зерттеу арқылы үй жағдайында күріш суынан дайындалған сабыннан көптеген емдік және пайдалы жақтарын табуымызға болатынына көзіміз жетті. Сондықтан бұл ғылыми жұмыс қазіргі таңда маңызды. Көптеген веб-сайттар теріні ағарту немесе қара дақтарды азайту үшін күріш суын пайдалануды ұсынады. Шын мәнінде, көптеген коммерциялық өнімдерде, соның ішінде сабындарда, тониктер мен кремдерде күріш суы бар.

Күріш суы мен қолдан жасалған сабынның ерекшеліктері - бұл экологиялық таза өнім, косметикалық және медициналық тұрғыдан пайдалы болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Рязанова Г.А. Как сделать мыло своими руками в пошаговых фотографиях. М.,Изд: АСТ, 2013 г.
2. Мешкова Екатерина Викторовна М., Издательство Эксмо-Пресс, 2013 г.
3. К.Н.Жайлыбаев. Күріш. Алматы: Ғылым. 2015ж. -16 б.
4. URL:<https://ikaz.info/kurish-turaly-malimet/>
5. URL:<https://melimde.com/j-jafdaajinda-sabin-alu-tehnologiyasi.html?page=5>
6. URL:https://el.kz/news/archive/susabynny-_5_ziyandy-ospasyn_bilesiz_be/
7. <https://www.labirint.ru/books/399190/>
8. <https://www.labirint.ru/books/249097/>
9. <https://kk.drink-drink.ru/pomogaet-li-umyvanie-lica-risovoy-vodoy-vashey-kozhe/>